Arabic Literature Criticism (2026, 17, 1/32: 65-82) ISSN: 2588-7491

A Sociological Critique of the Novel “The Broken Wings” by Kahlil Gibran Based on the Theory of Pierre V.Zima

Original Article

Received: 2025/07/15
Accepted: 2026/01/21

Ali Khaleghi[1], Hasan Najafi[1] Ali Edalatinasab[1*]

1. Department of Arabic Language and Literature Education, Farhangian University,Tehran, Iran.

Extended Abstract

Statement of the Problem and Purpose: From the perspective of classical sociological literary critics, referring to the intellectual and social infrastructures that nurture a literary work is crucial for its understanding. The new generation of sociologists in the 20th century, such as Pierre Bourdieu and Pierre V.Zima, introduced another component into the sociological critique of literary works. According to this generation's view, the role of social issues was diminished, and the function of language in reconstructing social phenomena became prominent. With the emergence of this new thinking, the approach to literary works also changed. With the rise of famous poets and writers in the 20th century, literature moved beyond the limited scope of classical form and content, nurturing new themes. These works, in their essence, strove to change the worldview of the prevailing order and critique the social and political structures of the changing Arab nations. Gibran Khalil Gibran, in his literary works, depicted important political and social issues, employing language and literature as tools for critiquing various matters. "The Broken Wings" is one of his most famous works. In this piece, Gibran presents a form of social discourse through narrative structure within the genre of the short novel. This work, considered a rebellion against flawed traditional customs and the deficient social structure of Lebanese society, contains a sociological critique that merits examination from the viewpoint of social literary criticism. Therefore, this research aims to analyze the novel "The Broken Wings" as a cohesive text and linguistic structure that emerged in the critical discourse of Lebanese society, relying on the theory of Pierre Bourdieu and Bauman. It seeks to explain the meaningful relationship between the narrative structure of "The Broken Wings" and the reflection of the themes and problems of 20th-century Lebanese society.

Methodology: This research employed a descriptive-analytical method to examine the theoretical components of Pierre Bourdieu and Bauman in the novel "The Broken Wings." Data collection was conducted through library research, consulting relevant books, and analyzing the aforementioned novel. An effort was made to extract the relevant components by analyzing and reading the novel based on the theory of Pierre Bourdieu and Bauman, providing evidence from the novel's text and correlating it with each component.

Discussion and Analysis: From the perspective of classical literary sociologists, examining the fundamental social and intellectual structures that nurture a literary work is vital for comprehending it, as literature and society are in a state of continuous evolution and mutual influence. Thus, a literary work cannot be separated from the overall activity of society. The emergence of a new generation of sociologists in the 20th century, such as Pierre Bourdieu and Bauman, introduced another dimension to the sociological critique of literary works. In Arabic literature, works that had long served the interests of the ruling class and promoted their ideology began to transcend the limited frameworks of classical form and content, especially with the advent of significant poets and writers in the 20th century, generating new themes. These works reflected an effort to challenge the prevailing worldview and critique the social and political structures of changing Arab nations. Gibran, the renowned Lebanese-American writer of the 20th century, is among those who addressed contemporary social issues and criticized the political and social structures governing Lebanon, such as the Christian feudal lords in works like "Adwiyyat Adwiyyeh." "Al-Ajniha al-Mutakassira" (The Broken Wings), one of Gibran's most famous pieces, was first published in 1912.

As a short novel, it represents Gibran's unique literary style. In this narrative, he executes a form of social discourse through the narrative structure of the short novel genre. The social, cultural, and intellectual structures of Lebanon in the nineteenth and twentieth centuries, which were based on a religious-political feudal system, served as the intellectual and linguistic foundation of this work, playing a fundamental role in shaping its themes and core structure. This context led to a critique of traditional society with its distinct values, the dualities arising from wealth disparity, and moral decay. This work, seen as a rebellion against flawed traditional customs and the defective social structure of Lebanese society, contains a sociological critique worthy of examination from the perspective of social literary critiques.

Findings: By examining the novel based on Bauman's theory, it was determined that social, cultural, and intellectual structures played a significant role as the linguistic and intellectual context of this work, influencing its thematic concerns and core structure. Furthermore, Gibran portrays love as a liberating and pure force, but he demonstrates how rigid social structures and traditions can annihilate its freedom. Lexically, the author extracts and presents concepts of idealism and utopia from the discrepancies and deficiencies of society to strengthen the individual's resilience in the face of hardship. Ideas such as living with dignity in death, defining love in terms of destruction, and the bitter humor and laughter that address these deficiencies dominate the work's semantic dualities. These concepts, despite criticizing the flawed policies and structures in society, also embody a form of romantic idealism.

Narratively, the narrator is not entirely neutral and sometimes exhibits bias or biased tendencies, influenced by the linguistic and discursive elements that govern the narrator's viewpoint. Consequently, the narrator shares a deep emotional connection with the victimized character in the story, indicating that their narration cannot be entirely objective. This particularity reflects the conflict and fundamental duality in the narrator's psychological state. Importantly, through the representation of conflicting emotions and the narrator's ambiguous storytelling, Gibran attempts to convey the challenges of human emotions while addressing the complexities of relationships and the true meaning of love to the audience. In the narrative section, the narrator's account is not neutral and sometimes falls into bias or partiality, which, of course, stems from the linguistic and discursive aspect dominating the narrator. Therefore, the narrator has a deep emotional connection with the oppressed character in the story, which makes it impossible for his narration to be completely impartial. This partiality may itself contain a contradiction and duality in the narrator's psychological state.

Keywords: **:** Sociology, Gibran Khalil Gibran, Pierre Bourdieu and Bauman, The Broken Wings, Social Discourse.

How to cite this article: Khaleghi, A., Najafi, H., & Edalatinasab, A. (2026). Title Analysis of the A Sociological Critique of the Novel “The Broken Wings” by Kahlil Gibran Based on the Theory of Pierre V.Zima. *Arabic Literature Criticism*, *17*(32), 65-82.

***Corresponding Author Email Address:** ali.edalati85@cfu.ac.ir
DOI: 10.48308/jalc.2026.240564.1403

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

دراسات في نقد الأدب العربي (١٤٤٧، ١٧: ٣٢/١، ٦٥-٨٢)

الترقيم الدولي الموحد الإلكتروني: ٧٤٩١-٢٥٨٨

نقد سوسيولوجي لرواية "الأجنحة المتكسّرة" لجبران خليل جبران بناءً على نظرية بيروف زيما

المقالة الأصيلة

تاريخ الاستلام: ١٤٤٧/٠١/١٩

تاريخ القبول: ١٤٤٧/٠٨/٠١

علي خالقي[١]، حسن نجفي[١]، علي عدالتي نسب[١*]

١. قسم تعليم اللغة العربية وآدابها، جامعة فرهنكيان، طهران، ايران.

الملخص المبسوط

بيان المسئلة والهدف: من وجهة نظر منظري النقد السوسيولوجي الأدبي الكلاسيكي، فإن الرجوع إلى البنى الفكرية والاجتماعية كبيئة حاضنة للعمل الأدبي أمر مهم لفهمه. أضاف الجيل الجديد من علماء الاجتماع في القرن العشرين، مثل بيير بورديو وزيما، بُعدًا آخر للنقد الأدبي من منظور سوسيولوجي. وفقًا لوجهة نظر هذا الجيل، تم تقليل دور القضايا الاجتماعية، وبرز دور اللغة في إعادة تصوير الظواهر الاجتماعية. مع ظهور هذا الفكر الجديد، تغيرت نظرة الأعمال الأدبية أيضًا. مع ظهور شعراء وكتاب القرن العشرين المعروفين، خرج الأدب من الدائرة المحدودة للشكل والمحتوى الكلاسيكي، ونمّى موضوعات جديدة في أحضانه. الأعمال التي في فحواها سعت لتغيير النظرة العالمية للنظام السائد ونقد الهيكل الاجتماعي والسياسي للمجتمعات العربية المتغيرة.

جبران خليل جبران في أعماله الأدبية صور قضايا سياسية واجتماعية مهمة، واستخدم اللغة والأدب كأداة لنقد مختلف القضايا. "الأجنحة المتكسرة" هي إحدى أشهر أعماله. يقدم جبران في هذا العمل نوعًا من الخطاب الاجتماعي من خلال البنية السردية في قالب الرواية القصيرة. هذا العمل، الذي يعتبر ثورة ضد الأعراف التقليدية الخاطئة والهيكل الاجتماعي المعيب للمجتمع اللبناني، يحتوي على نقد سوسيولوجي يستحق أن يُدرس من منظور النقد الأدبي والنظرة الاجتماعية للأعمال الأدبية. لذلك، يسعى هذا البحث إلى دراسة رواية "الأجنحة المتكسرة" كنص متماسك وبنية لغوية ظهرت في الخطاب النقدي للمجتمع اللبناني، بالاعتماد على نظرية بيير بورديو وزيما، ويهدف إلى تفسير العلاقة الهادفة بين البنية السردية لـ "الأجنحة المتكسرة" وانعكاس موضوعات ومشاكل مجتمع القرن العشرين اللبناني.

المنهجيّة: يسعى هذا البحث، مناقشة رواية «الأجنحة المتكسرة» بالمنهج الوصفي التحليلي، وفقا لنظرية لبيير بورديو وزيما. تم جمع البيانات بشكل مكتبي بالرجوع إلى الكتب ذات الصلة وتحليل الرواية المذكورة. سُعيَ إلى استخراج المكونات ذات الصلة من خلال تحليل الرواية وقراءتها بناءً على نظرية بيير بورديو وزيما، وتقديم أدلة من نصّ الرواية ومقارنتها وفقًا لكل مكوّن.

المناقشة والتحليل: من منظور علماء الاجتماع الأدبي الكلاسيكيين، فإن دراسة الهياكل الاجتماعية والفكرية الأساسية التي تنمي العمل الأدبي أمر بالغ الأهمية لفهم هذا العمل، لأن الأدب والمجتمع في حالة تطور مستمر ويؤثران على بعضهما البعض. لذلك، لا يمكن فصل العمل الأدبي عن النشاط الكلي للمجتمع. قدم ظهور جيل جديد من علماء الاجتماع في القرن العشرين، مثل بيير بورديو وزيما، بُعدًا آخر للنقد السوسيولوجي للأعمال الأدبية. في الأدب العربي، بدأت الأعمال التي خدمت مصالح الطبقة الحاكمة لسنوات وزوجت لأيديولوجيتها، في تجاوز الأطر المحدودة للشكل والمحتوى الكلاسيكي، لاسيما مع ظهور شعراء وكتاب بارزين في القرن العشرين، وخلقت موضوعات جديدة. هذه الأعمال تعكس محاولة تحدي النظرة العالمية السائدة ونقد الهياكل الاجتماعية والسياسية للدول العربية المتغيرة. جبران، الكاتب اللبناني الأمريكي الشهير في القرن العشرين، هو من بين الذين تناولوا القضايا الاجتماعية المعاصرة وانتقدوا الهياكل السياسية والاجتماعية التي حكمت لبنان، مثل أسياد الطوائف المسيحية في أعمال مثل "أدبية أدويّة". "الأجنحة المتكسرة"، وهي من أشهر أعمال جبران، نُشرت لأول مرة عام ١٩١٢. كرواية قصيرة، تجسد الأسلوب الأدبي الفريد لجبران. في هذه القصة، ينفذ نوعًا من الخطاب الاجتماعي من خلال البنية السردية لقصة الرواية القصيرة. البنى الاجتماعية والثقافية والفكرية للبنان في القرنين التاسع عشر والعشرين، والتي ارتكزت على النظام الإقطاعي الديني-السياسي، شكلت الخلفية الفكرية واللغوية لهذا العمل، وأدت دوراً أساسياً في معالجته للمضامين وهيكله الرئيسي. وقد أدى هذا السياق إلى نقد المجتمع التقليدي بقيمه المميزة، والثنائيات الناشئة عن فجوة الثروة والانحلال الأخلاقي. هذا العمل، الذي يُنظر إليه على أنه تمرد ضد الأعراف التقليدية المعيبة والهيكل الاجتماعي المعيب للمجتمع اللبناني، يحتوي على نقد سوسيولوجي يستحق الدراسة من منظور الانتقادات الأدبية الاجتماعية.

الإنجازات: من خلال دراسة الرواية بناءً على نظرية زيما، تبين أن الهياكل الاجتماعية والثقافية والفكرية لعبت دورًا مهمًا كخلفية لغوية وفكرية لهذا العمل وأثرت على اهتماماته الموضوعية وبنيته الأساسية. بالإضافة إلى ذلك، يصور جبران الحب كقوة محررة ونقية، ولكنه يُظهر كيف يمكن للهياكل والتقاليد الاجتماعية الجامدة أن تدمر حريتها. من الناحية المعجمية و كيفية استخدام المفردات، يستخلص الكاتب ويقدم مفاهيم مثالية ومدن فاضلة من الخلافات وعيوب المجتمع لتعزيز مقاومة الفرد في مواجهة الشدائد. أفكار مثل العيش بكرامة في الموت، وتعريف الحب بمعنى الدمار، والفكاهة والضحك المرير الذي يتناول هذه العيوب، تهيمن على الثنائيات الدلالية للعمل. هذه المفاهيم، على الرغم من انتقادها للسياسات والهياكل المعيبة في المجتمع، تجسد أيضًا نوعًا من المثالية الرومانسية. من ناحية السرد، الراوي ليس محايدًا تمامًا، ويُظهر أحيانًا انحيازًا أو ميولًا متحيزة، متأثرًا بالعناصر اللغوية والخطابية التي تهيمن على وجهة نظر الراوي. لذلك، يشارك الراوي ارتباطًا عاطفيًا عميقًا مع شخصية الضحية في القصة، مما يشير إلى أن سردها لا يمكن أن يكون موضوعيًا تمامًا. هذا التفصيل يعكس الصراع والثنائية الأساسية في الحالة النفسية للراوي. الأهم من ذلك، من خلال تمثيل المشاعر المتناقضة والسرد غير الواضح للراوي، يسعى جبران إلى نقل تحديات المشاعر الإنسانية مع معالجة تعقيدات العلاقات والمعنى الحقيقي للحبّ للجمهور. في القسم السردي، لا يكون سرد الراوي محايدًا، بل يقع أحيانًا في التحيز أو الانحياز، وهو ما يعود بدوره إلى الجانب اللغوي والخطابي المسيطر على الراوي. وبالتالي، فإن للراوي علاقة عاطفية عميقة بالشخصية المظلومة في القصة، مما يعني أن سرده لا يمكن أن يكون محايدًا تمامًا. وقد يحمل هذا الانحياز في طياته تناقضًا وازدواجية في الحالة النفسية للراوي. والأهم أن الكاتب، من خلال تمثيل المشاعر المتعارضة والسرد غير المؤكد للراوي، حاول معالجة التحديات العاطفية الإنسانية، كما سعى إلى إيصال التأمل في العلاقات والمعنى الحقيقي للحبّ إلى الجمهور.

الكلمات المفتاحيّة: علم الاجتماع، جبران خليل جبران، بيير بورديو وزيما، الأجنحة المتكسرة، الخطاب الاجتماعي.

الاستناد إلى هذا المقال:

خالقي، علي ، نجفي، حسن و عدالتي نسب، علي (١٤٤٧). نقد سوسيولوجي لرواية "الأجنحة المتكسّرة" لجبران خليل جبران بناءً على نظرية بيروف زيما. دراسات في نقد الأدب العربي، ١٧(٣٢)، ٦٥-٨٢.

***Corresponding Author Email Address:** ali.edalati85@cfu.ac.ir

DOI: 10.48308/jalc.2026.240564.1403

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

پژوهشنامهٔ نقد ادب عربی (۱۴۰۵، ۱۷: ۳۲/۱، ۶۵-۸۲) شاپا: ۷۴۹۱-۲۵۸۸

نقد جامعه‌شناسانهٔ رمان "الأجنحة المتكسرة" اثر جبران خلیل جبران بر اساس الگوی پیر و زیما

مقالهٔ پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۰۱

علی خالقی[۱]، حسن نجفی[۱]، علی عدالتی‌نسب*[۱]

۱. گروه آموزش زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

چکیدهٔ مبسوط

بیان مسئله و هدف: از دیدگاه نظریه‌پردازان کلاسیک نقد جامعه‌شناسی ادبیات، مراجعه به زیرساخت‌های فکری و اجتماعی، به‌منزلهٔ بستر پرورش‌دهندهٔ هر اثر ادبی، برای فهم آن اثر مهم جلوه می‌نماید. نسل جدید جامعه‌شناسان در قرن بیستم، ازجمله پیر و زیما، مؤلفهٔ دیگری را در نقد آثار ادبی از دیدگاه جامعه‌شناسانه به میان آوردند. طبق دیدگاه این نسل، از نقش مسائل اجتماعی کاسته شد و نقش زبان در بازترسیم پدیده‌های اجتماعی مطرح شد. با ظهور این تفکر نوین، نوع نگاه به آثار ادبی نیز تغییر یافت. با ظهور شعرا و نویسندگان معروف قرن بیستم، ادبیات از دایرهٔ محدود فرم و محتوای کلاسیک خارج شد و موضوعات جدیدی را در دامن خویش پرورش داد. آثاری که در فحوای خود تلاش برای تغییر جهان‌بینی نظم حاکم و نقد ساختار اجتماعی و سیاسی جامعهٔ روبه‌تغییر کشورهای عربی را به منصهٔ ظهور رساند. جبران خلیل جبران، در آثار ادبی خویش، مسائل مهم سیاسی و اجتماعی را به تصویر کشید و زبان و ادبیات را همچون ابزاری برای نقد مسائل گوناگون به کار گرفت. بال‌های شکسته از مشهورترین آثار اوست. جبران در این اثر نوعی گفتمان اجتماعی را از طریق ساختار روایی در ژانر رمان کوتاه ارائه می‌دهد. این اثر، که شورشی علیه آداب‌ورسوم نادرست سنتی و ساختار اجتماعی ناقص جامعهٔ لبنان است، حاوی انتقادی جامعه‌شناختی است که سزاوار است از منظر نقد ادبی و نگاه اجتماعی به آثار ادبی بررسی شود. این پژوهش به بررسی رمان بال‌های شکسته، به‌عنوان متنی منسجم و ساختاری زبانی که در گفتمان انتقادی جامعهٔ لبنان پدیدار شده است، با تکیه بر نظریهٔ پیر و زیما می‌پردازد و در پی تبیین رابطهٔ معنی‌دار بین ساختار روایی بال‌های شکسته و بازتاب موضوعات و مشکلات جامعهٔ قرن بیستم لبنان است.

روش‌شناسی: پژوهش، با روش توصیفی ـ تحلیلی، به بررسی مؤلفه‌های نظریهٔ پیر و زیما در رمان بال‌های شکسته پرداخته است. داده‌ها به‌صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به کتب مرتبط و تحلیل رمان مذکور جمع‌آوری شده است. تلاش شده است، با تحلیل رمان و خوانش آن بر اساس نظریهٔ پیر و زیما، مؤلفه‌های مربوط به آن استخراج شود و بر اساس هر مؤلفه شواهدی از متن رمان آورده و تطبیق داده شود.

بحث و تحلیل: از منظر جامعه‌شناسان ادبی کلاسیک، بررسی ساختارهای اساسی اجتماعی و فکری که هر اثر ادبی را پرورش می‌دهند برای درک این کار بسیار مهم است؛ زیرا ادبیات و جامعه پیوسته در حال تکامل‌اند و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند؛ بنابراین، نمی‌توان اثر ادبی را از فعالیت کلی جامعه جدا کرد. ظهور نسل جدیدی از جامعه‌شناسان در قرن بیستم، مانند پیر بوردیو و زیما، بعد دیگری را به نقد جامعه‌شناختی آثار ادبی معرفی کرد. وی متن را ساختاری پویا می‌داند که در برابر گفتمان‌های اجتماعی واکنش نشان می‌دهد؛ ازاین‌رو، از سه حوزهٔ موقعیت واژگانی، موقعیت اجتماعی زبان‌شناختی و ساختار روایی در بررسی هر اثر ادبی یاد می‌کند.

در ادبیات عربی، آثاری که مدت‌ها به منافع طبقهٔ حاکم خدمت می‌کردند و ایدئولوژی خود را ارتقا می‌دادند. فراتر از چارچوب‌های محدود فرم و محتوای کلاسیک ظاهر شدند و به‌ویژه با ظهور شاعران و نویسندگان شایان توجه در قرن بیستم مضامین جدیدی را ایجاد کردند. این آثار بازتاب‌دهندهٔ تلاش برای به چالش کشیدن جهان‌بینی غالب و نقد ساختارهای اجتماعی و سیاسی کشورهای درحال‌تغییر عربی بود. جبران، نویسندهٔ مشهور لبنانی آمریکایی قرن بیستم، از کسانی است که به مسائل اجتماعی معاصر پرداخته و از ساختارهای سیاسی و اجتماعی حاکم بر لبنان انتقاد کرده است. الاجنحة المتکسرة یکی از مشهورترین آثار جبران است که عشق ناکام دختری جوان به راوی را به تصویر می‌کشد. این ناکامی ناشی از ساختار فاسد سیاسی اجتماعی حاکم بر لبنان است. اسقف، شخصیت بانفوذ و قدرتمند داستان، با استفاده از جایگاهش باعث جدایی سلمی و راوی می‌شود تا وی را به عقد یکی از اقوام خویش درآورد. ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و فکری لبنان در قرون نوزدهم و بیستم، که بر نظام فئودالی مذهبی ـ سیاسی استوار بود، به‌عنوان زمینهٔ فکری و زبان‌شناختی این اثر، نقش اساسی در پرداختن به مضامین و ساختار اصلی آن ایفا می‌کند. این بستر به نقد جامعهٔ سنتی با ارزش‌های ویژه‌اش، دوگانگی‌های حاصل از شکاف ثروت و فروپاشی اخلاقی انجامیده است. بنابراین، این اثر که شورشی علیه آداب‌ورسوم سنتی ناقص و ساختار اجتماعی معیوب جامعهٔ لبنان به نظر می‌رسد، در فحوای خود، نقد جامعه‌شناختی را به یدک می‌کشد و شایسته است از منظر ادبی ـ اجتماعی مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

دستاوردها: با بررسی رمان بر اساس نظریهٔ زیما مشخص شد که ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و فکری نقش مهمی به‌عنوان زمینهٔ زبانی و فکری این کار دارند و در نگرانی‌های موضوعی و ساختار اصلی آن تأثیر می‌گذارند. علاوه‌بر این، جبران عشق را نیرویی آزادکننده و ناب توصیف می‌کند، اما نشان می‌دهد که چگونه ساختارها و سنت‌های اجتماعی سفت‌وسخت می‌توانند آزادی آن را نابود کنند.

از نظر واژگانی، نویسنده مفاهیم ایدئال و آرمان‌شهر را از اختلاف و کاستی‌های جامعه برای تقویت مقاومت فرد در مواجهه با سختی‌ها استخراج و ارائه می‌کند. ایده‌هایی از قبیل زندگی با عزت در مرگ، تعریف عشق از نظر نابودی و طنز و خندهٔ تلخ، که به این کمبودها می‌پردازد. بر دوگانگی‌های معنایی کار حاکم است. این مفاهیم، با وجود انتقاد از سیاست‌ها و ساختارهای ناقص در جامعه، نوعی آرمان‌گرایی عاشقانه را نیز تجسم می‌کنند. از نظر روایت، راوی کاملاً بی‌طرف نیست و گاهی گرایش یا گرایش‌های جهت‌داری را نشان می‌دهد که تحت تأثیر عناصر زبانی و گفتمانی حاکم بر دیدگاه راوی است؛ بنابراین، راوی ارتباط عاطفی عمیقی با شخصیت قربانی داستان به نمایش می‌گذارد و نشان می‌دهد که روایت آن‌ها ممکن است کاملاً عینی نباشد. این جزئی بودن بازتاب‌دهندهٔ درگیری و دوگانگی اساسی در وضعیت روان‌شناختی راوی است. نکتهٔ مهم این است که جبران، از طریق بازنمایی احساسات متناقض و داستان‌پردازی نامشخص راوی، سعی در انتقال چالش‌های احساسات انسانی دارد، درحالی‌که به پیچیدگی‌های روابط و معنای واقعی عشق به مخاطب می‌پردازد. راویت راوی بی‌طرفانه نیست و تحت تأثیر زبان و احساساتش، به‌ویژه پیوند عاطفی با شخصیت مظلوم داستان، جانب‌دارانه است. این جانب‌داری نشان‌دهندهٔ تعارض روانی راوی و تلاش نویسنده برای پرداختن به چالش‌های عاطفی و مفهوم واقعی عشق است.

واژگان کلیدی: جامعه‌شناسی، جبران خلیل جبران، پیر و زیما، الأجنحة المتکسرة، گفتمان اجتماعی.

استناد به این مقاله:
خالقی، علی، نجفی، حسن و عدالتی‌نسب، علی (۱۴۰۵). نقد جامعه‌شناسانهٔ رمان الأجنحة المتکسرة اثر جبران خلیل جبران بر اساس الگوی پیر و زیما. پژوهشنامهٔ نقد ادب عربی، ۱۷(۳۲)، ۶۵-۸۲.

***Corresponding Author Email Address:** ali.edalati85@cfu.ac.ir
DOI:. 10.48308/jalc.2026.240564.1403

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

۱. مقدمه

از دیدگاه نظریه‌پردازان کلاسیک نقد جامعه‌شناسی ادبیات، مراجعه به زیرساخت‌های فکری و اجتماعی، به‌عنوان بستر پرورش‌دهندهٔ هر اثر ادبی، برای فهم آن اثر مهم جلوه می‌نماید؛ زیرا «ادبیات و جامعه در حال تحول و تحرک‌اند و در یکدیگر تأثیر متقابل می‌گذارند و از این قرار نمی‌توان اثر ادبی را از فعالیت کلی اجتماع جدا کرد» (زرین‌کوب، ۱۳۷۲ش، ص ۷۳؛ عبدالحمید الموسی، ۲۰۱۱م، ص ۵۷). ظهور نسل جدید جامعه‌شناسان در قرن بیستم، ازجمله پیر و زیما[۱]، مؤلفهٔ دیگری را در نقد آثار ادبی از دیدگاه جامعه‌شناسانه به میان آورد؛ به عبارت دیگر، از نقش مسائل اجتماعی کاسته شد و «نقش زبان در بازترسیم پدیده‌های اجتماعی مطرح شد» (وصال، ۱۴۰۲ش، ص ۲۲۲).

در ادبیات عربی که از دیرباز در خدمت منافع طبقهٔ حاکم بود و ایدئولوژی مدنظر آنان را تبلیغ می‌کرد، با ظهور شعرا و نویسندگان معروف قرن بیستم، ادبیات از دایرهٔ محدود فرم و محتوای کلاسیک خارج شد و موضوعات جدیدی را در دامن خویش پرورش داد؛ آثاری که در فحوایش تلاش برای تغییر جهان‌بینی نظم حاکم و نقد ساختار اجتماعی و سیاسی جامعهٔ روبه‌تغییر کشورهای عربی را به منصهٔ ظهور رساند.

جبران خلیل جبران از نویسندگانی بود که در آثار ادبی‌اش «پرداختن به موضوعات اجتماعی روز و نقد ساختار سیاسی اجتماعی حاکم بر لبنان از قبیل فئودال‌های نصرانی و سیاسی را در دستور کار خویش قرار داد» (الفاخوری، ۲۰۰۵م، ص ۲۱).

بال‌های شکسته یکی از مشهورترین آثار جبران خلیل جبران است. جبران در این داستان نوعی گفتمان اجتماعی را به استعانت از ساختار روایی در ژانر رمان کوتاه به مرحلهٔ اجرا رسانده است. این اثر، که شورش علیه عادات و رسوم نادرست سنتی و ساختار اجتماعی معیوب جامعهٔ لبنان به شمار می‌آید، نوعی نقد جامعه‌شناسانه را در فحوای خودش دارد که شایسته است از دیدگاه نقد اجتماعی ادبیات مورد مداقه و بررسی قرار گیرد؛ بنابراین، پژوهش پیش‌رو در پی بررسی داستان بال‌های شکسته به‌عنوان متن و ساختار زبانی منسجمی است که در بستر گفتمان انتقادی جامعهٔ لبنان پا به عرصهٔ وجود نهاده است. ازاین‌رو، با تکیه بر آرای پیر و زیما، که سه مؤلفهٔ موقعیت واژگانی و موقعیت اجتماعی زبان‌شناختی و ساختار روایی را وجه ممیزهٔ بررسی هر اثر ادبی می‌داند، رابطهٔ معنادار ساختار روایی داستان با انعکاس مسائل و مشکلات جامعهٔ لبنان قرن بیستم مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

پرسش‌های مطرح در این پژوهش به شرح زیر است:

با توجه به حوزه‌های سه‌گانهٔ زبانی و اجتماعی و روایی پیر و زیما، چه مسائلی در رمان الأجنحة المتكسرة بروز یافته است؟

ساختار روایی رمان الأجنحة المتکسرة چگونه بازتاب‌دهندهٔ مشکلات اجتماعی سیاسی جامعهٔ لبنان است؟

۱-۲. پیشینهٔ پژوهش

بر اساس جست‌وجوهای صورت‌پذیرفته، پژوهش‌های مرتبط با دو موضوع رمان الأجنحة المتکسرة و نظریهٔ جامعه‌شناختی پیر و زیما به شرح ذیل است:

بلوافي (۲۰۱۸م) مقاله‌ای با عنوان «البنية الفنيّة لرواية الأجنحة المتكسرة لجبران خليل جبران، قراءة في بنية الحدث والشخصية» به نگارش درآورده است. نویسنده کوشیده است تا ویژگی‌های ساختاری موجود در پیرنگ و شخصیت‌های رمان الأجنحة المتکسرة را بررسی کند و گفتمان‌های شناختی، روایی، شعری، حکایتی، سیاسی، انسانی، اخلاقی و هنری را در این رمان تحلیل نماید.

نهاية منير عزيزة (۲۰۱۸م) پایان‌نامه‌ای با عنوان الصراع الاجتماعي في رواية "الأجنحة المتكسرة" لجبران خليل جبران: دراسة أدبية اجتماعية على نظرية جورج زيم در دانشگاه مولانا ملک ابراهیم مالانج به رشتهٔ تحریر درآورده است. نویسنده درگیری موجود در داستان بال‌های شکستهٔ جبران خلیل جبران را در دو سطح فردی و اجتماعی بررسی کرده و در بخشی از پژوهش به مقتضیات اجتماعی به‌عنوان عامل فرافکن بین شخصیت‌های اصلی داستان اشاره کرده است.

فرغلی حامد (۲۰۲۲م) نیز مقاله‌ای با عنوان «سيميائية الأهواء في قصة الأجنحة المتكسرة لجبران خليل جبران» منتشر کرده است. این مقاله، با هدف تلاش برای تبیین نشانه‌های اشاره‌ای در داستان الاجنحة المتکسرة، تمایلات عشق و منطق، حزن و اندوه، ضعف و فروتنی، طمع و سیادت، شادکامی و سعادت در این رمان را تحلیل کرده است.

وصال و موسوی (۱۴۰۲ش) مقاله‌ای با عنوان «نقد جامعه‌شناسانهٔ رمان رؤیای تبت فریبا وفی بر اساس الگوی پیر و زیما» منتشر کرده‌اند. در رمان رؤیای تبت، ایجاد تقابل‌ها و دوقطبی‌های معنایی و مفاهیم جدید، که نتیجهٔ دوگانگی و تزلزل ارزش‌ها و ثمرهٔ دگرگونی‌هایی است که وضعیت اجتماعی به وجود آورده است، به جایگاه نامطمئن و بی‌ثبات راوی منتهی می‌شود و بدین ترتیب سوژه مورد تردید قرار می‌گیرد.

لامعی گیو و همکاران (۱۴۰۳ش) مقاله‌ای با عنوان «بررسی کهن‌الگوی آنیما در رمان الأجنحة المتکسرة جبران خلیل جبران» به چاپ رسانده است. پژوهشگران در این پژوهش کوشیده‌اند با روش توصیفی تحلیلی نشان دهند که حضور آنیما یکی از تکیه‌گاه‌های عاطفی جبران بوده که با توجه به شرایط اجتماعی، فرهنگی و جغرافیایی در داستان ظهور یافته است.

نبود پژوهشی که نظریهٔ جامعه‌شناختی پیر و زیما را در آثار جبران خلیل جبران به‌ویژه رمان الأجنحة المتکسرة

به‌صورت مجزا مورد کنکاش قرار دهد، برای نگارندگان این مقاله ضروری می‌سازد که رمان مذکور را بر اساس نظریهٔ پیر و زیما مورد مداقه و بررسی قرار دهند.

۱-۳. روش پژوهش و چارچوب نظری

۱-۳-۱. نظریهٔ پیر و زیما

متن همواره در بستر خاصی شکل می‌گیرد و آنچه نویسندگان متون در گفتمان‌های خود مطرح می‌کنند واکنشی به سایر گفتمان‌هایی است که اکنون یا گذشته بیان شده‌اند (Zima, 2000, p. 99). زیما متن را ساختاری توصیف می‌کند که ویژگی منحصربه‌فرد آن در واکنش به گفتمان‌های اجتماعی است؛ گفتمان‌هایی که جذب می‌کند و تغییر می‌دهد (Zima, 2000, p. 109). روش تحلیلی زیما شامل سه مرحلهٔ اساسی است: الف) بررسی حوزهٔ واژگانی و معنایی متن؛ ب) بررسی موقعیت اجتماعی زبان‌شناختی اثر؛ ج) بررسی ساختار روایی.

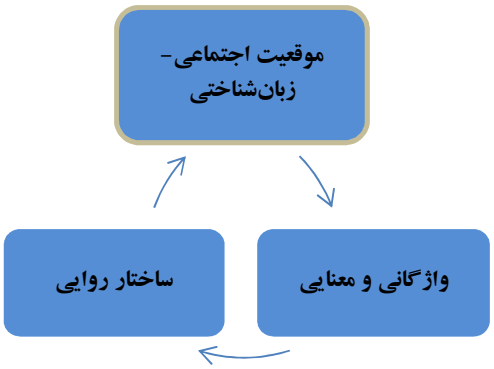

شکل ۱: مراحل روش تحلیلی زیما

گفتمان اجتماعی روابط نزدیک میان متن و جامعه را امکان‌پذیر می‌سازد و درعین‌حال گرایش‌ها و مسائل اجتماعی را در زبان منعکس می‌کند. گفتمان اجتماعی درواقع زبان گروه‌های مختلف است که در یک موقعیت اجتماعی زبان‌شناختی با سایر گفتمان‌های اجتماعی تعامل می‌کند. گفتمان اجتماعی متن را به بُعد واقعی خود در موقعیت اجتماعی زبان‌شناختی می‌رساند (Tourangeau, 1994, p. 52).

گفتمان اجتماعی دارای جنبه‌های واژگانی و معنایی و روایی است و در سه وجه مکمل قابل بررسی است. چون گفتمان اجتماعی از واژگان بارگذاری‌شده‌ای تشکیل شده که مختص یک یا چند گروه خاص است، می‌تواند نشانه‌ای

برای شناسایی گروه‌های لیبرال، مسیحی، مارکسیست، فاشیست یا فمینیست باشد؛ ازاین‌رو، آن را دارای بعد واژگانی در نظر می‌گیریم. برای مثال، واژه‌هایی مثل «آزادی»، «برابری جنسیتی» یا «زبان زنانه» مشخصه‌ای از گفتمان زنانه‌اند. همان‌طور که می‌دانیم، گروه‌های خاص اجتماعی و سیاسی، به‌ویژه جنبش‌های سوسیالیستی و نویسندگان زن، در متون خود واژگان متفاوتی را برای توجیه و حمایت از دیدگاه‌هایشان به کار می‌برند (Zima, 2000, p. 110).

در بُعد سوم، گفتمان اجتماعی به‌عنوان ساختاری روایی ظاهر می‌شود و فرم گفتمان را به خود می‌گیرد. این ساختار روایی در متون ادبی واقعیت را تقلید و بازآفرینی می‌کند و اغلب به‌طور صریح یا ضمنی با آن هماهنگ می‌شود. تحلیل این ساختار، با نشان دادن ناپایداری ارزش‌های اجتماعی و سنتی، الگوهای موجود را به چالش می‌کشد و به‌نوعی ضدگفتمان شکل می‌دهد.

۱-۳-۲. خلاصهٔ رمان

داستان حول عشقی اندوهبار (تراژیک) بین جبران خلیل جبران در جایگاه راوی داستان و شخصیت سلمی کرامت می‌چرخد. جبران جوانی از خانواده‌ای فقیر است، درحالی‌که سلمی به خانواده‌ای ثروتمند تعلق دارد. با وجود عشق عمیقی که بین آن‌ها وجود دارد، به‌علت تفاوت‌های اجتماعی و فشارهای خانوادگی، رابطهٔ آن‌ها با چالش‌های زیادی روبه‌رو می‌شود. رمان به توصیف تلاش‌های جبران و سلمی برای غلبه بر موانع می‌پردازد. درنهایت، شرایط آن‌ها را مجبور می‌کند که واقعیت دردناک را بپذیرند. عشق در این رمان نمادی عمیق اما محکوم به شکست است. سلمی کرامت تنها شخصیت زن داستان است که از نظر زیبایی، حسن خلق و دارایی بر زنان اطرافش برتری دارد. پدر سلمی در ثروت و فضیلت مراتب بالایی دارد. اسقف یکی از کشیشان مسیحی و فرد ظالم این داستان است که در مرز میان دیانت و قدرت قرار دارد. سعی او بر این است که ظلم‌ها و انحرافات خود را با استفاده از نفوذ در دین و آیین پوشش دهد. به‌ظاهر در این کار موفق است، اما در باطن نمی‌تواند صورت‌مسئله را پاک کند. منصوربیک برادرزادهٔ اسقف است. منصور و اسقف هدفی مشترک دارند. تنها تفاوت آن‌ها در نوع پرداختن به کارها است.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

۲-۱. موقعیت اجتماعی ـ زبان‌شناختی

نظر به اینکه بررسی موقعیت اجتماعی-زبان‌شناختی تشکیل‌دهندهٔ اثر در نظریهٔ پیر و زیما اهمیت فراوانی دارد، شایسته است متن ادبی در موقعیت اجتماعی-زبان‌شناختی ویژه‌ای بررسی شود؛ زیرا او «زبان را نظامی تاریخی در نظر می‌گیرد که تغییرات آن در رابطه با تضاد میان گروه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد» (Zima, 2000: 142). برای پی بردن به ویژگی

اجتماعی زبان، زیما پیشنهاد می‌کند که ابتدا وضعیت اجتماعی-زبان‌شناختی که اثر در آن نگاشته شده است بررسی شود. بنا بر این رویه، به بررسی موقعیت اجتماعی زبانی در رمان الأجنحة المتكسرة می‌پردازیم.

در این داستان با بستر اجتماعی فکری بسته‌ای مواجهیم که ارزش‌های اخلاقی را به حاشیه رانده است و نه‌تنها افراد معمولی که ثروتمندان اخلاق‌مدار نیز از گزند این ساختار در امان نیستند:

«لاأعرفُ رَجُلاً سِواه في بيروتَ قَد جَعَلتهُ الثروةُ فَاضِلاً وَالفَضيلةُ مُثرياً؛ وَهُو واحدٌ مِن القَليلين الذينَ يحيئونَ هذا العَالمَ وَيُغادِرونَه قبلَ أن يُلامسُوا بِالأذي نفسَ مَخلوقٍ...»[۲] (خلیل جبران،۲۰۱۳م، ص ۱۴).

در این داستان، شخصیت فارس کرامت، که انسانی شریف و فاضل است و دارایی‌هایش سبب انحراف اخلاقی انسانی وی نشده است، وی را نمایندهٔ گفتمانی به تصویر کشیده است که انسانیت اصیل لبنانی را در رفتار و منش خویش به منصهٔ ظهور رسانده است؛ همان‌طور که در جملهٔ «قَد جَعلَته الثِروةُ فَاضِلاً وَالفَضيلةُ مُثرِياً» این مسئله به‌روشنی دیده می‌شود. در مقابل او شخصیت‌های ظالم، خبیث و ریاکاری وجود دارند که با داشتن قدرت زیاد و به‌تبع آن ثروتی که برای خود دست‌وپا کرده‌اند از نظر فضل هرگز نمی‌توانند همچون فارس کرامت باشند، که البته عبارت «سُبُلَ الاحتيالِ التي تُنقذُهُم مِن مَكرِ النَّاسِ وَخبثِهِم» نمایانگر این گفتمان است. این موضوع دو موقعیت اجتماعی از دو شخصیت متفاوت را نشان می‌دهد. شخصیت‌های رمان آشکارا تحت تأثیر موقعیت اجتماعی خود قرار دارند. برخی از شخصیت‌ها با داشتن ثروت دچار بحران هویت می‌شوند و در آن بحران غرق می‌شوند. این تضاد بین ثروت و فضیلت به‌نوعی انتقاد به جامعه‌ای است که ارزش‌های مادی را بر ارزش‌های اخلاقی ترجیح می‌دهد.

در بخش دیگری از داستان، سلمی کرامت دختری از قشر مرفه جامعه را ملاحظه می‌کنیم که نه‌تنها از نظر ثروت، به لحاظ زیبایی و اخلاق نیز از زنان اطراف خود برتر است. این حسن خلق را از پدرش به ارث برده است:

«ولفارسِ كِرامةِ ابنة وَحيدة تسكنُ معَهُ مُنزلاً فَخماً في ضَاحيةِ المَدينةِ وَهي تُشابِهُهُ بِالأخلاقِ وَليسَ بينَ النِساءِ مَن يُماثلُها جَمالاً وَهي أيضَاً سَتكون تَاعسةً...»[۳] (خلیل جبران،۲۰۱۳م، ص ۱۴).

در این بخش بستر اجتماعی فکری حاکم بر جامعه مبتنی بر بی‌عدالتی و تحکم جریانات سیاسی بر مشیت زندگانی دیگران است. تفکری که برای رسیدن به خواسته‌هایش نسل‌های بعد و زیباترین مکارم اخلاقی را نیز زیر پا می‌گذارد. اگر بخواهیم به‌صورت جمله‌ای بررسی کنیم، جملهٔ «منزلاً فخماً فی ضاحیة المدینة» نشان می‌دهد که وضعیت مالی سلمی و پدرش عالی است. این وضعیت اجتماعی به آن‌ها امکان می‌دهد در محله‌ای مرفه زندگی کنند که خود به‌نوعی نماد قدرت و اعتبار اجتماعی است. توصیف کرامت به‌عنوان زنی با «جمال» و «اخلاق» نشان‌دهندهٔ این است که او نه‌تنها از لحاظ ظاهری جذاب است، بلکه از نظر اخلاقی نیز مورد تحسین قرار می‌گیرد. این ویژگی‌ها

باعث جلب توجه و احترام دیگران می‌شوند. بااین‌حال، زیبایی و اخلاق خوب کرامت نمی‌تواند او را از سرنوشت تلخی که در انتظارش است نجات دهد. این نشان‌دهندۀ تضاد بین ظاهر و واقعیت‌های اجتماعی است. عبارت «ستکون تاعسة» به‌نوعی نارضایتی سلمی را نشان می‌دهد. این نارضایتی نشان‌دهندۀ این است که، با وجود زیبایی و اخلاق خوب، او نمی‌تواند از سرنوشت تلخی که ثروت پدرش برایش رقم زده است فرار کند. عبارت «شَفیرَ هَاویةٍ مُظلمةٍ مَخفیةٍ» به معنای این است که ثروت می‌تواند فرد را به‌سمت خطرها و مشکلاتی سوق دهد که ممکن است در ابتدا قابل مشاهده نباشند. این نکته نشان‌دهندۀ بار منفی ثروت و تأثیرات آن در زندگی فردی و اجتماعی، البته در بعضی مواقع، است.

جبران خلیل جبران در ادامۀ همان داستان به نقد فئودال نصرانی نیز می‌پردازد. نوعی ساختار اجتماعی که به‌جای حل مشکلات به ایجاد مشکل‌های فراوان برای مردم حاکمانی مستبد به شمار می‌آید که کاری جز آشوب و آشفتگی به دنبال ندارد:

«کانَ مَنصور بِك شَبیهاً بِعَمَّهِ المطرانَ بُولس غَالب وَ انَت أخلاقُهُ کَأخلاقِه وَنَفسُهُ صُورةٌ مُصغرةٌ لِنفسِه وَلَم یکُن الفَرقُ بَینَهُما إلّا بِما یفرقُ الریاءَ عَن الانحطَاطِ...»[۴] (خلیل جبران،۲۰۱۳م، ص ۴۲).

در این جملات به‌روشنی دیده می‌شود که نویسنده به بررسی وضعیت اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی شخصیت‌های اصلی داستان یعنی منصور و عمویش اسقف پرداخته است. در اینجا توصیف شخصیت و رفتارها و کردارهای شخصی مانند اسقف، که در حالت انحطاط و تباهی قرار دارد، به‌نوعی نشانگر نقد نظام‌های اجتماعی و اخلاقی است. این حالات و رفتارهای اسقف ممکن است ناشی از فشارهای اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی باشد. ریا نمایش دادن چهره‌ای مثبت در برابر دیگران است، درحالی‌که در باطن نیت‌های منفی در فرد ریاکار وجود دارد. درواقع، نقد به شیوۀ اجتماعی صورت گرفته است که در آن افراد سعی در حفظ ظاهر دارند، به‌جای اینکه به ذات و درون خود توجه کنند. در این جمله تضاد واضحی بین ریا و انحطاط وجود دارد. نویسنده به این موضوع اشاره می‌کند که افراد در جوامع خاص آن‌قدر غرق ریاکاری می‌شوند که چهرۀ واقعی خود را فراموش می‌کنند؛ بنابراین، شخصیت منصور و عمویش، که از قبل هر دو در یک سطح از نظر اخلاقی و اجتماعی قرار دارند، در این جمله به‌روشنی بیان شده است و به خواننده این امکان را می‌دهد که به‌سرعت نکتۀ اصلی را دریابد. استفاده از عباراتی مانند «درواقع منصور با عمویش تفاوتی نداشت» به‌نوعی احساس برابری و همپوشانی بین این دو شخصیت را به تصویر می‌کشد.

درنهایت، نویسنده از گفتمانی سخن به میان آورده که مبتنی بر نقد جامعه‌ای است که زنان در آن جایگاه پایینی دارند. درواقع، جبران خلیل جبران وضعیت زنان در جوامع و اقوام گوناگون را از دیدگاهی اجتماعی و فرهنگی بررسی می‌کند و تصویری اتوپیایی از آینده‌ای ترسیم می‌کند که در آن زنان هم‌زمان فضیلت، معرفت، زیبایی و توانایی روحی را

در خود جای می‌دهند:

«فَهَل يَجيءُ يُومٌ يَجتمعُ في المَرأةِ الجَمالُ بِالمَعرفةِ وَالتَفنُنُ بَالفَضيلةِ وَضَعفُ الجسدِ بِقُوّةِ النَفسِ؟»[5] (خلیل جبران، ۲۰۱۳م، ص ۴۱)

در جملات مزبور نویسنده از جامعهٔ سنتی لبنان سخن می‌گوید که درگیر دوگانگی و تعارضات فکری و فرهنگی عمیقی شده است. در این جامعه ویژگی‌های ظاهری و انتسابی انسان‌ها مبنایی برای قضاوت اخلاقی انتزاعی افراد شده است. جامعه‌ای که در آن زنان به‌علت ضعف جسمانی حق انتخاب و اختیار ندارند و در خانه هیچ جایگاه و منزلتی ندارند، درحالی‌که توانایی‌های روحی و اخلاقی و فکری آنان اغلب نادیده گرفته می‌شود. در اینجا نویسنده به نوعی پرسش فلسفی و اجتماعی پرداخته است: آیا روزی می‌رسد که زیبایی ظاهری و توانایی‌های روحی زن هم‌زمان ارزش‌گذاری شود؟ در بعد دیگر، جبران خلیل جبران به این پرسش پرداخته است که آیا زن می‌تواند در دنیای اجتماعی که به زیبایی ظاهری و ویژگی‌های جسمانی تأکید می‌کند به ویژگی‌های غیرجسمانی و فکری خود نیز توجه کند و جایگاه اجتماعی متفاوتی داشته باشد؟ نویسنده به‌صورت ضمنی از زمان حال عبور می‌کند و به آینده‌ای می‌اندیشد که در آن وضعیت و حال دل زنان تغییر کرده است و دیگر تفاوت‌های جنسیتی در اولویت‌های اجتماعی دیده نمی‌شود. با توجه به متن مذکور، زنان در معرض قضاوت‌های منفی قرار می‌گیرند. آیا از آن‌ها انتظار می‌رود که تنها زیبا و خوش‌خط باشند یا اینکه دانشمند، خلاق و بافضیلت هم باشند؟ در این جمله جبران از جامعه می‌خواهد که نقاب‌های اجتماعی و توقعات را دور بریزد و به قابلیت‌های چندگانهٔ زنان توجه کند.

۲-۲. حوزهٔ واژگانی و دوقطبی‌های معنایی

زیما در کتابچهٔ نقد جامعه‌شناسی اشاره می‌کند که «واحدهای واژگانی و معنایی هر متن منافع گروهی و اجتماعی را بازمی‌نمایانند» (Zima, 2000, p. 121). علاوه‌بر این، زیما با استناد به جمله‌ای از میشل پشو[6]، زبان‌شناس و فیلسوف فرانسوی قرن بیستم، بر ویژگی اجتماعی کلمات تأکید می‌کند که «کل مبارزهٔ طبقاتی گاهی می‌تواند در مبارزه برای یک کلمه خلاصه شود» (Zima, 2000, p. 121).

جبران خلیل، در قسمتی از داستان، هنگام بیان حالات دوگانه‌ای که در تعامل با شرایط ناگوار جامعه برای شخصیت‌های مثبت داستان رخ داده است، حیطهٔ معنایی جدیدی را حول محور دوقطبی‌های معنایی ارائه داده است. درواقع، این دوقطبی‌ها برخاسته از ادراکاتی است که در پاسخ به کنش‌های منفی رخ داده است:

«فإنْ فرَّقَتْنا العَاصفةُ على وجهِ هذا البَحرِ الغَضوبِ فَالأمواجُ تَجمعُنا على ذلك الشَاطئِ الهَادئِ وَإن قَتلتْنا هذه الحياةُ فَذاكَ المَوتُ يُحيينَا.»[7] (خلیل جبران،۲۰۱۳م: ۳۵)

جبران از دوقطبی و دوگانهٔ عمیقی یاد می‌کند که ناشی از دو دیدگاه متفاوت و گفتمان مختلف است. گفتمان و دیدگاه اول، که مبتنی بر قوانین و مناسبات جامعهٔ قرن بیستم لبنان تعریف شده است: گردباد بی‌عدالتی و ساختار اجتماعی سیاسی فرهنگی ناموزون. گفتمان دوم، که مبتنی بر انسانیت و کمال است، زیرا در آن فضائل اخلاقی مفاهیمی چون مرگ و نیستی را به چالش می‌کشد. بنابراین، در جملهٔ «وإن قتلتنا هذه الحياة فذاك الموت يحيينا» (اگر زندگی ما را بکشد، چه غم که مرگ دگربار زنده‌مان خواهد کرد)، دوگانگی و دوقطبی فکری به‌روشنی مشاهده می‌شود. در بعضی از مکاتب بشری به‌ظاهر مرگ خود پایان زندگی است. پس چگونه با رخداد مرگ دوباره کسی زنده می‌شود؟ در این جمله، «هذه الحياة» به زندگی اشاره دارد که مملو از تجربیات و احساسات و چالش‌ها است. زندگی واقعیتی ملموس و پویا در نظر گرفته می‌شود که شامل شادی‌ها، غم‌ها و تلاش‌های انسانی است. «ذاك الموت» به مفهوم مرگ اشاره دارد که معمولاً پایان زندگی تلقی می‌شود؛ اما در این جمله، مرگ واقعیتی متفاوت و شاید حتی مثبت دیده می‌شود. این تضاد نشان‌دهندهٔ این است که مرگ نه‌تنها پایان نیست، بلکه می‌توان آن را نوعی تجدید حیات یا آغاز دوباره تعبیر کرد. وجود دو قطب زندگی و مرگ در این جمله تضادی عمیق را به تصویر می‌کشد. این تضاد نمایانگر واقعیت‌های پیچیدهٔ زندگی انسان‌ها است که همواره در حال مبارزه با ناامیدی و امید، و زندگی و مرگ‌اند. بااین‌حال، این جمله بر تعادل بین این دو قطب نیز تأکید دارد. به‌نوعی می‌توان گفت که زندگی و مرگ دو روی یک سکه‌اند و هریک برای درک دیگری ضروری است. بدون وجود مرگ، ارزش زندگی کمتر خواهد شد و برعکس.

در ادامهٔ داستان، راوی آن‌قدر غرق در احساسات و عواطف گوناگون شده است که باعث می‌شود آرامش وی در تلاقی با پستی‌وبلندی داستان به چالش کشیده شود؛ به عبارت دیگر، وی با نگاه تیزبین ادبی و با استعانت از «جهان‌بینی فلسفی‌اش که متأثر از نیچه است» (جبر، ۱۹۸۰م، ص ۸۰) درگیر ناملایمات و نگرانی‌ها است و همین امر باعث از بین رفتن آرامش مطلق او شده است:

«وَتَجعلني أمامَ الوُجودِ كَحوضِ مياهٍ بينَ الجِبالِ يَعكسُ بِهُدوئِه المُحزنِ رُسومَ الأشباحِ وَألوانِ الغيومِ وَخُطوطِ الأغصَانِ ولكنَه لايَجد مَمرّاً يَسيرُ فيهِ جَدولاً مُتَرَنماً إلى البَحرِ.»[۸] (جبران،۲۰۱۳م: ۱۲)

وی در این بخش دوگانگی و دوقطبی فلسفی را به تصویر درآورده است که در قطبی از آن نومیدی و انزوا و در قطب متقابل، امید به آینده و پیشرفت قرار گرفته است. این دوقطبی، که در بعد فلسفی داستان نهفته است، می‌تواند زیرساختی برای طرز رفتار و کنش افراد در جامعه باشد که به‌نوبهٔ خود به قطب‌های ناهمگون فکری اجتماعی منجر می‌شود. نکتهٔ بسیار گیرا و برجستهٔ این جمله عبارت «هدوئه المحزن» است که معنای آرامش حزن‌انگیز را در پی دارد.

در ادامه به بررسی واژگان مهم از نظر راوی می‌پردازیم. حوض میاه نماد سکون و ایستایی است. در این تصویر،

حوض فضایی محصور و محدود شناخته می‌شود که نمی‌تواند به دنیای وسیع‌تر و آزادتر دسترسی یابد. این حوض، به‌عنوان نماینده‌ای از وجود انسان، نشان‌دهندهٔ احساس انزوا و محدودیت در مواجهه با زندگی است. وجود در اینجا به معنای تمامیت زندگی، تجربیات و چالش‌هایی است که انسان با آن‌ها روبه‌رو است. این مفهوم به ما یادآوری می‌کند که زندگی نه‌تنها دربردارندهٔ زیبایی‌ها، که شامل دردها و چالش‌ها نیز هست. نویسنده در عبارت «رُسومَ الأشباحِ وَألوانِ الغيومِ وَخُطوطِ الأغصَانِ» معتقد است که این عناصر زیبایی‌های طبیعت را به تصویر می‌کشند و احساسات غم‌انگیز را نشان می‌دهند. این انعکاس به‌نوعی بیانگر قدرت هنر و احساسات انسانی است که می‌تواند از دردها زیبایی خلق کند. جملهٔ «لا يجد ممرّ» اشاره دارد به اینکه حوض نمی‌تواند جریانی از آب را به‌سمت دریا (نماد آزادی، کمال و زندگی بی‌پایان) هدایت کند. این ناتوانی به‌نوعی نمایانگر محدودیت‌های انسانی است؛ انسان‌ها ممکن است در تلاش برای پیشرفت و رسیدن به اهدافشان با موانع و چالش‌هایی روبه‌رو شوند که مانع حرکت آزادانهٔ آن‌ها به‌سمت آرزوهایشان می‌شود. در «جدولاً مترنماً»، جدول نماد زندگی جاری و پویا است. این تصویر نشان‌دهندهٔ آرزوی انسان برای حرکت و پیشرفت است، اما درنهایت نبود ممرّ به احساس یأس و ناامیدی اشاره دارد.

جبران در بخش دیگری از داستان، ضمن اشاره به آلام و رنج‌های عاشق در دنیایی که سر ناسازگاری با وی دارد، نوعی نگاه معنادار فلسفی به زندگی را به منصهٔ ظهور رسانده است که تداعیگر معنادرمانی ویکتور فرانکل مبنی بر این عقیده است که «هدف زندگی گریختن از رنج نیست، بلکه درد و رنج موجب هموار شدن مسیر عشق‌ورزی می‌شود و به همین دلیل بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی به شمار می‌آید» (فرانکل، ۱۳۹۹ش: ۸۶). در همین زمینه، فرد باید بکوشد تا، با پذیرش حقایق تلخ و دشواری‌هایی که با آن‌ها روبه‌رو می‌شود، این تجارب را به دستاوردهایی معنادار در زندگی‌اش تبدیل کند:

«فَالفراشةُ التي تَظلُّ مَرفرَفةً حَولَ السِراجِ حتَّى تَحترق هي أسمَى مِن الخُلدِ الذي يَعيشُ بِراحةٍ وَسَلامةٍ في نَفَقِهِ المُظلمِ.»[۹] (جبران،۲۰۱۳م، ص ۴۴)

با توجه به متن مزبور، پروانه نمادی از شجاعت و تعهد به عشق و احساسات دیده می‌شود که بدون ترس و بی‌پروا به‌سمت شمع پرواز می‌کند؛ حتی اگر بداند که ممکن است در اثر این نزدیکی بسوزد. پروانه نمایانگر روحی است که به عشق و زیبایی می‌اندیشد و فکر می‌کند و حاضر است برای تجربهٔ آن جانش را هم به خطر بیندازد. در اینجا شمع نمادی از عشق و نور دیده می‌شود. اگرچه ممکن است خطرناک باشد، اما ارزش دارد که برای تحقق آن تلاش و کوشش کند تا بتواند به آن چیزی که می‌خواهد برسد؛ بنابراین، پروانه نمادی از شجاعت، تلاش برای عشق، تجربهٔ احساسات عمیق و زندگی محافظه‌کارانه است و این یعنی در این نوع زندگی‌ها هیچ احساس خطری فرد را تهدید نمی‌کند؛ زیرا اصلاً فرد

کاری انجام نمی‌دهد که بخواهد تهدید شود. با توجه به متن یادشده،موش کور، از ترس اینکه خطرهای برونی و ناپایداری‌ها موجب فروپاشی زندگی‌اش شود، تصمیم به اجتناب از هرگونه ریسک می‌گیرد و در تاریکی بدون هیچ استرسی به زندگی ادامه می‌دهد، اما این زندگی خیلی کسل‌کننده است و از نظر نویسنده ارزش چندانی ندارد؛ زیرا انسان موجودی اجتماعی است و همواره باید در تقابل و در کنار دیگران باشد و این‌گونه زندگی کردن است که فرد را به ادامهٔ زندگی تشویق می‌کند. درواقع شخصیت موش کور نماد افرادی است که از مواجهه با چالش‌های زندگی و احساسات واقعی می‌ترسند، در دنیای خودساخته و راحت خودشان زندگی می‌کنند اما درواقع شادی و تجربه‌های عمیق انسانی را از دست می‌دهند. نویسنده با این دو نماد، یعنی موش کور و پروانهٔ شجاع، به ما یادآوری می‌کند که زندگی واقعی نیازمند شجاعت و تلاش است. عشق با تمامی خطرها و چالش‌هایش ارزشمندتر از زندگی در دنیای تاریک و امن است که به دور از احساسات واقعی و تجربه‌های عمیق باقی بماند. این دوگانگی فکری، زندگی در نومیدی و تاریکی در مقابل زندگی در نور و آزادی، نه‌تنها به تحلیل شخصیت‌ها و روابط انسانی کمک می‌کند بلکه به کسی که این متن را می‌خواند امکان می‌دهد که دربارهٔ انتخاب‌هایش در زندگی و مفهوم واقعی عشق و شجاعت فکر کند.

کلمات دیگر بیانگر معنا و ارزش‌های از پیش تعیین‌شده توسط ایدئولوژی مردانه نیست؛ بنابراین، با توجه به نظر زیما، می‌شود نتیجه گرفت که «جبران خلیل جبران زبان مردانه، اعتبار، صحت، تمایزات و تعاریف آن را با انتقاد از ارزش‌های تحمیل‌شده رد می‌کند» (Zima, 2000 : 122).

۲-۳. ساختار روایی و جایگاه نامطمئن راوی

مرحلهٔ سوم تحلیل زیمایی در پی اثبات این موضوع است که چگونه گرایش‌های خاص نویسنده، که در حوزهٔ معنایی به آن پرداخته شد، در ساختار روایی اثر تبلور می‌یابد. ساختار روایی هر متن با بازتولید واقعیت اجتماعی اغلب به‌طور صریح یا ضمنی با این واقعیت تشابه پیدا می‌کند. در این بخش نشان خواهیم داد که دوگانگی ارزش‌ها و تغییر مفاهیمی همانند عقل‌گرایی عشق و مادرانگی در حوزهٔ معنایی رمان به ساختار روایی بی‌ثباتی منتهی می‌شود که در چارچوب آن سوژه (راوی) مورد تردید قرار می‌گیرد و جایگاهی نامطمئن می‌یابد. برای بررسی الگوی کنشی متن، زیما از ایدهٔ گرماس استفاده می‌کند. از دیدگاه گرماس، «ساختار معنایی هر متن روایی کارکردهای کنشگران داستان را تعیین می‌کند» (Zima, 2000, p. 122).

«إنَّ النَفسَ الكَئيبةَ تَجدُ رَاحةً بِالعَزلة وَالانفرادِ فَتهجر النَّاسَ مثلَما يَبتعدُ الغَزالُ الجَريحُ عن سِربِه وَيَتوارِى في كَهفةِ حتَّى يَبرأ أو يَمُوت.»[۱۰] (خلیل جبران،۲۰۱۳م، ص ۴۳)

در این داستان، راوی نه‌تنها ناظر بیرونی نیست، بلکه شخصیتی در حاشیهٔ داستان است. او خود را «من» معرفی

می‌کند، اما هویت دقیق و جایگاهش در وقایع داستان به‌طور کامل روشن نمی‌شود. این ابهام در هویت راوی باعث می‌شود خواننده نتواند به‌سادگی روایت او را به‌عنوان حقیقتی مطلق بپذیرد. راوی به‌شدت با سلمی، شخصیت اصلی زن داستان، در ارتباط است. او نه‌تنها سلمی را دوست دارد، بلکه با غم و اندوه او همدردی می‌کند. این ارتباط عمیق عاطفی باعث می‌شود دیدگاه راوی دربارهٔ وقایع تحت تأثیر احساسات شخصی او قرار بگیرد. به همین علت، روایت او نمی‌تواند کاملاً بی‌طرفانه باشد و ممکن است راوی دچار پیش‌داوری یا جهت‌گرایی شود. او تنها از دیدگاه خودش به وقایع می‌نگرد و نمی‌تواند به‌طور کامل به ذهن و احساسات سایر شخصیت‌ها دسترسی داشته باشد. از همین روی، روایت او ناقص و یک‌طرفه است. این محدودیت در دیدگاه یکی از اصلی‌ترین دلایل نامطمئن بودن راوی است. در بخش‌های داستان ما شاهد بیان تجربیات شخصی توسط راوی هستیم، ازجمله عشق، تنهایی و سرخوردگی. این تجربیات نشان می‌دهند که راوی خود نیز درگیر چالش‌های روحی و عاطفی مشابه با سلمی است. این شباهت‌ها باعث می‌شود همدلی راوی با سلمی بیشتر شود و درنتیجه، روایت او رنگ و بوی احساسات شخصی به خود بگیرد. در طول داستان، گاهی لحن و نگرش راوی تغییر می‌کند.

نگاه آمیخته با ابهام و عدم قطعیت جبران، که با مصادیقی از قبیل خوف و رجا و دیگر مضامین متعارض دوقطبی برجسته شده است، علاوه‌بر بیان دیدگاه فلسفی اثبات‌گرای وی، نوعی واقع‌گرایی ادبی را در فحوای خودش به همراه دارد. این نوع نگاه، که بیانگر تجربیات انسانی صرف در جوامع بشری است، در بخشی از داستان بیان شده که دربارهٔ جایگاه زن صحبت کرده است:

«فَإذا كَانَت المَرأةُ قَد ارتَقَت بِشيءٍ وَتَأَخَّرَت بِشيءٍ آخر؛ فَلأنَّ العقباتِ التي تَبلغُنا قِمَّةَ الجَبلِ لاتخلُو مِن مَكامِنِ اللصُوصِ وَكُهوفِ الذِئابِ.»[11] (خلیل جبران،۲۰۱۳م، ص ۴۱)

راوی آشکارا به دو جنبه از تجربهٔ انسانی اشاره می‌کند: «ارتقا» و «تأخیر». این دوگانگی نشان‌دهندهٔ این است که حتی زمانی که فردی موفق به پیشرفت می‌شود ممکن است درعین‌حال با موانع و چالش‌هایی نیز مواجه شود. این موضوع به‌نوعی نشان‌دهندهٔ عدم قطعیت در مسیر زندگی است. یا مثلاً اگر بخواهیم عبارت «مَكامِنِ اللُّصوصِ وَهوفِ الذِئابِ» را بررسی کنیم، شاهد این هستیم که راوی به خطرها و تهدیدهایی اشاره دارد که در مسیر پیشرفت وجود دارند. این تصویرسازی باعث می‌شود راوی احساس عدم اطمینان را در مخاطب ایجاد کند، زیرا نشان می‌دهد که حتی در شرایطی که فرد به قله‌ای نزدیک می‌شود، خطرها و موانع همچنان وجود دارند. راوی ممکن است نمایندهٔ تجربه‌ای جمعی باشد که نشان‌دهندهٔ چالش‌ها و خطرهایی است که بسیاری از افراد در مسیر پیشرفت با آن‌ها مواجه‌اند. این احساس نامطمئن بودن از سوی راوی به‌نوعی تجربهٔ مشترک انسان‌ها را بیان می‌کند. راوی در تلاش است تا بین امید

به پیشرفت و ترس از خطرها تعادل برقرار کند. این تعارض می‌تواند نشان‌دهندهٔ وضعیت روانی راوی باشد؛ جایی که او هم‌زمان امیدوار به موفقیت است اما از موانع و خطرهایی که ممکن است او را متوقف کند نگران است.

راوی در بخش دیگری از داستان با لحنی سرشار از حسرت و ناامیدی صحبت می‌کند که نشان‌دهندهٔ عمق احساسات و تجربه‌های تلخ او است. این لحن به‌خوبی نشان می‌دهد که راوی، در مواجهه با موانع اجتماعی و فرهنگی، احساس ناتوانی و بی‌پناهی می‌کند:

«فَأَجَابَت بِلَهجةٍ يُساوِرُهَا القُنوطُ وَالحَسرةُ: لَم يَبقَ أمامَنا غيرَ الوِداعِ وَالتَفرقِ. فَأَخَذت يَدهَا...»[12] (خلیل جبران،۲۰۱۳م، ص ۵۷).

راوی در این داستان، به‌عنوان فردی که درگیر عشقی نافرجام است، جایگاهی نامطمئن دارد. او بین خواسته‌های قلبی‌اش و فشارهای اجتماعی و خانوادگی گرفتار شده است. این وضعیت نامطمئن باعث می‌شود که او نتواند تصمیمات قاطع و روشنی بگیرد و درنهایت به جدایی و شکست تن دهد. او با تضادهای درونی بسیاری مواجه است. این تضاد درونی باعث می‌شود در تصمیم‌گیری‌هایش دچار تردید و دودلی شود. جبران خلیل جبران، از طریق این داستان و لحن حسرت‌بار راوی، نقدی بر جامعهٔ زمان خود دارد. جدایی در این داستان نه‌فقط اتفاق بلکه نماد عمیق‌تری از فقدان و ناکامی است. راوی به‌شکلی تلخ و عمیق این موضوع را بیان می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه جدایی می‌تواند زندگی فرد را به‌کلی دگرگون کند. این مفهوم جدایی در فرهنگ‌های گوناگون، به‌ویژه در فرهنگ‌های شرقی، معانی خاص خود را دارد و در بسیاری از موارد، سخن از ننگ و افتخار، و تحقیر و کامیابی می‌گوید. جبران از این موضوع به‌عنوان کنایه‌ای به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی جوامع استفاده می‌کند. درنهایت، حسرت و ناامیدی راوی را می‌شود عمیق‌ترین پیغام دربارهٔ طبیعت عشق و زندگی تفسیر کرد.

دستاوردها

بررسی رمان کوتاه بال‌های شکسته، اثر جبران خلیل جبران، بر اساس نظریهٔ جامعه‌شناسانهٔ پیر و زیما، چنین نتایجی به دست می‌دهد: ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و فکری لبنان قرن نوزدهم و بیستم، که مبتنی بر نظام فئودال مذهبی و سیاسی بوده است، به‌عنوان بستر فکری زبان‌شناختی این اثر، در پرداختن به مضامین فکری و ساختار اصلی آن نقش بسزایی داشته است؛ بدین ترتیب که نقد جامعهٔ سنتی با ارزش‌های اجتماعی خاص خودش و دوقطبی‌های ناشی از ثروت و فروپاشی اخلاقی را به همراه داشته است. جبران خلیل جبران عشق را نیروی رهایی‌بخش و پاک توصیف می‌کند، اما نشان می‌دهد که چگونه ساختارهای اجتماعی و سنت‌های خشک می‌توانند آزادگی آن را نابود کنند. او به شکل‌گیری ازدواج‌های اجباری و نقش کلیسا در کنترل زندگی افراد انتقاد دارد. یکی از نکات محوری داستان

نقد فساد و ریاکاری نهادهای مذهبی است.

در حوزهٔ واژگانی، نویسنده از دل ناسازگاری‌ها و کمبودهای جامعه مفاهیم ایدئال و اتوپیایی را استخراج می‌کند و به مخاطبان ارائه می‌دهد تا تاب‌آوری فرد را در مواجهه با سختی‌ها تقویت کند. زندگی در مرگ با شرافت، تعریف عشق در مقام فنا، طنز و خندهٔ تلخ به کمبودها و مفاهیمی از این دست، دوقطبی‌های معنایی اثر را پدید آورده‌اند؛ مفاهیمی که به‌رغم نقد سیاست‌ها و ساختارهای نادرست جامعه نوعی ایدئال‌گرایی رمانتیکی را نیز به همراه دارد.

در بخش روایی، روایت راوی بی‌طرفانه نیست و گاهی دچار پیش‌داوری یا جهت‌گرایی می‌شود، که البته مربوط به جنبهٔ زبان‌شناختی و گفتمانی است که بر راوی غالب است. بنابراین، راوی با شخصیت مظلوم داستان ارتباط عمیق عاطفی دارد، که می‌توان گفت روایت او نمی‌تواند کاملاً بی‌طرفانه باشد. این جانب‌داری در فحوای خودش حاوی این تعارض و دوگانگی در وضعیت روانی راوی است. نکتهٔ مهم اینکه او با بازنمایی احساسات متعارض و روایت نامطمئن راوی سعی کرده است، ضمن پرداختن به چالش‌های انسانی عاطفی، مداقه در باب روابط و معنای واقعی عشق را به مخاطبان القا کند.

پی‌نوشت

1. Pierre V. Zima

۲. جز او مردی در بیروت سراغ ندارم که ثروتش او را فاضل و فضلش او را ثروتمند کرده باشد؛ او جزو معدود افرادی است که به این دنیا می‌آیند و می‌روند پیش از آنکه کسی را آزرده‌خاطر کنند.

۳. تنها دختر فارس کرامت همراه وی در خانهٔ لوکسی در حاشیهٔ شهر زندگی می‌کرد. اخلاقش به پدرش رفته بود و از نظر زیبایی در میان زنان بی‌نظیر بود، که البته او هم سیاه‌بخت خواهد شد.

۴. منصوربیک همانند عموی اسقفش بولس غالب بود. اخلاقش دقیقاً به عمویش رفته بود و نسخهٔ کوچک عمویش بود. فرقی با هم نداشتند جز به اندازهٔ فرق بین ریا و انحطاط.

۵. آیا روزی خواهد رسید که زیبایی زن با شناخت و هنرمندی با فضیلت و ضعف بدنی با قدرت روح جمع شود؟

6. Michel Pecheux

۷. اگر در این دریای متلاطم طوفان ما را از هم جدا کند، موج‌ها ما را در آن ساحل آرام به هم خواهد رسانید. چنانچه این زندگی جانمان را بگیرد، آن مرگ به ما زندگی خواهد بخشید.

۸. مرا در مقابل هستی همچون برکهٔ آبی در میان کوه‌ها می‌سازد که با آرامش غم‌انگیزش نقش‌های اشباح، رنگ‌های ابرها و خطوط شاخه‌ها را منعکس می‌کند؛ اما این آب هیچ گذرگاهی نمی‌یابد تا همچون جویباری آوازخوان به‌سوی دریا جاری شود.

۹. پروانه‌ای که تا زمان سوختن در اطراف چراغ بال‌بال می‌زند برتر از موش کوری است که در تونل تاریکش به‌راحتی و ایمن

زندگی می‌کند.

۱۰. روح افسرده آسایش را در انزوا و تنهایی می‌یابد، ازاین‌رو مردم را رها می‌کند، همان‌طور که آهوی زخمی از گله فاصله می‌گیرد و در غاری پنهان می‌شود تا زمانی که بهبود یابد یا بمیرد.

۱۱. اگر زنی در چیزی پیشرفت کرده و در چیز دیگری عقب افتاده است، به این علت است که موانعی که ما را به بالای کوه می‌کشاند خالی از کمین دزدها و غارهای گرگ نیست.

۱۲. با لحنی آمیخته از نومیدی و حسرت جواب داد: پیش رویمان راهی جز وداع و جدایی نیست. پس دستش را گرفت... .

کتاب‌نامه

بلوافي، محمّد (۲۰۱۸م). البنية الفنيّة لرواية الأجنحة المتكسرة لجبران خليل جبران، قراءة في بنية الحدث والشخصية. مجله إشكالات في اللغة والأدب، ۶(۳)، ۵۹-۷۴.

جبر، جميل (۱۹۸۰م). جبران خليل جبران في حياته العاصفة. بيروت: مؤسسة نوفل، ط۱.

خليل جبران، جبران (۲۰۱۳م). الأجنحة المتكسرة. قاهره: مؤسسة هنداوي للتعليم والثقافة.

زرین‌کوب، عبدالحسین (۱۳۷۲ـش). آشنایی با نقد ادبی. تهران: سخن، چاپ دوم.

عبدالحميد الموسى، انور (۲۰۱۱م). علم الإجتماع الأدبي، ط۱. بيروت: دارالنهضة العربية.

الفاخوري، حنا (۲۰۰۵م). الجامع في تاريخ الأدب العربي، الأدب الحديث. لبنان: دارالجيل.

فرانکل، ویکتور (۱۳۹۹ش). آری به زندگی. شهاب‌الدین عباسی (مترجم). تهران: پارسه.

فرغلي حامد، سعيد (۲۰۲۲م). سيميائية الأهواء في قصة الأجنحة المتكسرة لجبران خليل جبران. مجله العلمية لكليّة الآداب جامعة أسيوط، ۲۷(۸۲)، ۶۹-۱۳۸.

لامعی گیو، احمد و میدان نورد، محمدرضا (۱۴۰۳ش). بررسی کهن‌الگوی آنیما در رمان الأجنحة المتكسّرة جبران خلیل جبران. مجله نقد ادب معاصر عربی، ۲۶، ۲۵۵-۲۷۳. https://doi.org/10.22034/mcal.2024.20060.2322

نهاية منير عزيزة، أميرة (۲۰۱۸م). الصراع الاجتماعي في رواية الأجنحة المتكسرة لجبران خليل جبران: دراسة أدبية اجتماعية على نظرية جورج زيمل. أطروحة ماجستير، جامعة مولانا مالك إبراهيم، كلية العلوم الإنسانية.

وصال، متین و موسوی، حدیث السادات (۱۴۰۲ش). نقد جامعه‌شناسانه رمان رؤیای تبت فریبا وفی بر اساس الگوی پیر و زیما. نقد و نظریه ادبی، ۸(۱۶)، ۲۲۱-۲۴۱. https://doi.org/10.22124/naqd.2024.26493.2551

Abdul Hamid al-Moussi, A. (2011). *Science of Al -Adabi*, first edition, Beirut: Dar al -Nazi al -Arabi. [In Arabic]

Al-Fakhouri, Hanna (2005). *Al-Jami' fi Tarikh al-Adab al-'Arabi: Al-Adab al-Hadith,* Lebanon: Dar

Al-Jeel. [In Arabic]

Buvafi, M. (2018). The artistic structure of the broken wings novel by Gibran Khalil Gibran, a reading in the structure of the event and the personality. *Journal of problems in language and literature*, *6*(3), 59-74. [In Arabic]

Farghali Hamed, S. (2022). Simi al-Ahwa al-Ahwa al-Mutlaqi al-Mutlaqi al-Khalil Jibran. *Journal of al-Audab al-Adab Social Society*, *27*(82), 69-138. [In Arabic]

Frankel, V. (1399). *Yes to Life*. Shahabuddin Abbasi (Trans.). Tehran: Parseh.

Jabr, J. (1980). *Gibran Khalil Gibran in his stormy life*. Beirut: Nofal Foundation, First edition. [In Arabic]

Khalil Gibran, G. (2013). *Al -Muttarab wings*, Cairo: Hindawi Foundation for Education and Culture. [In Arabic]

Lamei Gio, A., & Meidannavard, M. (2024). A Study of the Anima Archetype in the Novel "The Broken Wings" by Gibran Kahlil Gibran. *Journal of The Journal of New Critical Arabic Literature*, *14*(26), 256-273. https://doi.org/10.22034/mcal.2024.20060.2322 [In Persian]

Nihayah Munir Azizah, Amirah (2018). *Al-Sira' al-Ijtima'i fi Riwayat al-Ajnihah al-Mutakassirah li Jubran Khalil Jubran: Dirasah Adabiyah Ijtima'iyah 'ala Nazariyat Georg Simmel*. Master's Thesis, Faculty of Humanities, Islamic University of Malaya, Malaysia. [In Arabic]

Tourangeau, R. (1994). La sociologie des textes comme mthode d'analyse du discours au thâtre. *L'Annuaire thâtral Revue québécoise d'études théâtrales*, *15*, 141-157. https://doi.org/10.7202/041201ar [In France]

Vesal, M., & Mousavi, H. (2024). A Sociological Reading of Fariba Vafi's The Dream of Tibet: A Zimanian Study. *Literary Theory and Criticism*, *8*(2), 221-241. https://doi.org/10.22124/naqd.2024.26493.2551 [In Persian]

Zarrinkub, A. (1993). *Getting to Literary Criticism*. Tehran: Speech, Second Edition. [In Persian]

Zima, P. V. (1989). Le sociolecte dans la fiction et dans la théorie. *Sociocriticism*, *2*(10), 42-80.

Zima, P. V. (2000). *Manuel de sociocritique*. Paris: L'Harmattan.